

razdiralne propagande med šolsko mladino so dolžni razredniki dvakrat v šolskem letu pregledati stanovanja svojih učencev. Razumljivo je, da si boste ogledali samo manj znana ali sumljiva stanovanja učencev, ki stanujejo pri drugih ljudeh. /.../ Naročam, da izvršite preglede /.../ poročate do 31. januarja".

Okrožnica št. 154 z dne 7. februarja 1940 (sign. 71/204): "Zadnji čas opažam, da se vrše /.../ s kepanjem med učenci in učenkami naravnost bitke. Gledalci(lke) pa s huronskim vpitjem zasledujejo to početje".

Poročilo o pouku glasbe, risanja in telovadbe v samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredih v letih od 1889 do 1900 (sign. 71/225): "Pri pouku glasbe so prepevali cerkvene pesmi, avstrijsko himno v slovensčini in nemščini, slovenske ljudske pesmi (Slepec, Barčica, Oj zlati čas, Pojmo urno, Tam za goro, Novomašnik) nemške ljudske pesmi in tudi latinske /.../. Negativnih ocen pri tem predmetu ni bilo".

Poročilo o verouku leta 1948 (sign. 75/110): "Kot je razvidno je število obiskovalcev v prvih dveh razredih znatno poskočilo. Podpisani sem večkrat nadziral pouk, a nikdar nisem opazil, da bi bilo navzočih več dijakov, kot se jih je prijavilo".

Poročilo o zdravstvenem stanju dijakov iz leta 1949 (sign. 76/421) navaja, "da je bilo na šoli 99 podbranjnih dijakov, 165 slabotnih, 22 tuberkuloznih, 7 s kožnimi obolenji, pri enem je bilo zaznati posledice alkoholizma, eden pa je bil ušiv. Glede življenjskih razmer pa je bilo stanje naslednje: 156 dijakov je bilo slabo preskrbljenih z obleko in obutvijo, 35 jih je stanovalo v neprimernih stanovanjih, 6 pa je bilo zanemarjenih".

Zapisnik 3. redne seje profesorskega zbora v šolskem letu 1946/47 (sign. 81/661): "Naša šola mora zasledovati namen – vzgojiti mladino v patriotičnem duhu. V šole je treba vnesti duha mladinske proge. Ne smemo vlivati mladini samo znanja, ne da bi mislili na končni cilj. Naša šola naj pošlje v svet mladino, ki bo pripravljena in voljna žrtvovati svoje najboljše sile v izgradnji naše države".

Osmrtnice kot slovo od šolskih klopi (sign. 91/1053): leta 1966 naznanjajo "vsem trpinom tega učno-vzgojno-izobraževalno-prosvetno-deficitnega zavoda, da je dočrpel 4. E. /.../ Neutolažljivi striček Vanja, skrbni očka Emil I. strašni, Florica bisuplenca, imaginarna Ivica, beztržajni čvekobacač M65/66, dr. honoris causa France vved, napoleonsko nabita Nika, /.../".

Inventar bo tudi priročno pomagalo vsem, ki se bodo lotili pisanja o znanih osebnostih. V njem najdemo podatke o mnogih, pomembnih za vso Slovenijo – od Slomška in Aškercera do Mojmirja Sepeta. Pri tem bosta v pomoč predmetno in osebno kazalo na koncu.

Inventar toplo priporočam v branje, zanimiv pristop predstavitve gradiva pa v posnemanje. Na koncu pa še zamere. Avtorici zamerim, ker ni dobrega inventarja naredila še boljšega z ilustracijami.

Bojan Himmelreich

Emica Ogrizek, Inventar sodnega registra okrožnega sodišča Maribor 1898–1941, Zadržni register, Inventarji 12/1, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2006, 285 strani

Pokrajinski arhiv v Mariboru je izdal novo publikacijo – inventar sodnega zadržnega registra, ki je nastal leta 1898, njegov zaključek pa sega nekje v zgodnja štirideseta leta. "Krivdo" za njegov nastanek nosi Emica Ogrizek, dolgoletna prijateljica in poznavalka pravosodnih fondov ter njihove bogate vsebine. Z pregledom listinskega gradiva je spoznala bogato vsebino, ki jo skrivajo fondi sodišč in drugih pravosodnih organov in del nje v pričujoči publikaciji predstavila tudi širši javnosti.

S predstavitvijo zadržnega registra Okrožnega sodišča Maribor se nadaljuje dolgoletna mariborska tradicija predstavitve fondov, ki so vezani na pravosodje. Tako so v preteklosti izdali že inventar zemljiške knjige gosposčin, magistratov, mest in trgov, avtorjev Antoše Leskovca, Emice Ogrizek in Miroslava Novaka. Emica Ogrizek je kot dobra poznavalka gradivo pravosodja pred leti pripravila za razstavo s katalogom z naslovom Vojne zgodbe iz sodnega registra: prva svetovna vojna v arhivskem gradivu Okrožnega sodišča Maribor, pozneje pa še razstavo in katalog Državni tožilec v Mariboru, tisk in cenzura 1898–1941.

Zadržni register predstavlja samo prvi del gradiva registrskega sodišča, vendar je v pripravi že drugi inventar, ki bo zajel trgovske registre omenjenega fonda in tako celostno zaključil predstavitev bogatega fonda tega pravosodnega organa.

V uvodu nas avtorica seznanja z nekaj osnovnimi pojmi sodnega registra, ki so nujno potrebni za razumevanje tovrstnega gradiva. Tako so naštetni sodni register kot javna sodna evidenca, registrsko sodišče, ki

je pristojno za vodenje sodnega registra, trgovsko sodišče kot specializirano sodišče za obravnavo sporov med trgovci in drugimi, zbirko listin sodnega registra kot zbirko dokumentov, ki so podlaga za vpise. Pojasnjuje še pojem zadruga kot združenja oseb, ki jih združujejo skupni interesi za izvajanje gospodarske in socialne koristi, pojem zadržna pravila kot temeljni akt posamezne zadruga, zadržna zaveza kot povezava posameznih istovrstnih zadržug, načelstvo zadruga kot vodstveni organ ter zadržni delež kot prispevek člana zadruga ob vključitvi v zadržugo.

Okrožna kot trgovska sodišča niso postala vsa sodišča, ampak samo posamezna. Njihova naloga je bila voditi vpisnike (registre) trgovskih firm ter izvrševati sodno oblast na prvi stopnji v spornih in nespornih trgovskih zadevah po odredbah o stvarni pristojnosti, navedenih v zakonih o postopku in v drugih zakonih. Prav tako je bila njihova naloga izvrševati sodno oblast v trgovskih stečajih. Do leta 1929 so se ravnali še po avstrijskem trgovskem zakonu iz leta 1863, po tem letu pa je njihovo poslovanje uravnaval zakon o ureditvi rednih sodišč za kraljevino SHS.

Tudi novi zakon o rednih sodiščih iz leta 1929 je določal, da morajo trgovska sodišča voditi vpisnike (registre) trgovskih firm in izvrševati sodno oblast na prvi stopnji v spornih in nespornih trgovskih in meničnih zadevah po odredbah o stvarni pristojnosti, navedeni v zakonih o postopku in drugih zakonih. Poleg tega so morala izvrševati sodno oblast v trgovskih stečajih. Vse odredbe, ki so se nanašale na okrožna sodišča, so uporabljali tudi v spornih zadevah za trgovska sodišča. V senatih je bilo mesto enega sodnika rezervirano za trgovca ali osebo, izvedeno v rudarski ali pomorski stroki, kadar je šlo za pomorske ali rudarske zadeve. Kot je vidno, nova zakonodaja ni prinesla veliko novega, razen nekaj manjših sprememb.

V nadaljevanju publikacije sta predstavljena sodni register in njegov pomen za zaščito pravne varnosti tako pravnih kot tudi fizičnih oseb. Kot je bilo omenjeno že v uvodu, je potrebno poznavanje osnovnih pojmov sodnega registra (sodni register, registrsko sodišče, trgovsko sodišče, zbirka listin, zadržna pravila, zadržna zveza, načelstvo, zadržni delež ter zadržno jamstvo), kajti brez poznavanja osnovne terminologije je težko slediti vsebini inventarja.

V drugem delu je predstavljena zgodovina okrožnega sodišča Maribor kot registrskega sodišča. Do leta 1898 Maribor ni imelo svojega okrožnega sodišča. Sodno pristojnost nad tem delom Slovenije je imelo okrožno sodišče v Celju kot drugostopenjsko sodišče. Višje instance so delovale zunaj današnjega slovenskega ozemlja, višje sodišče v Gradcu, vrhovno pa na Dunaju. Ker so spadali sodni registri v pristojnost okrožnih sodišč, so se vsa podjetja, firme, kasneje pa

še zadržuge in drugi, vpisovali v trgovski in zadržni register celjskega okrožnega sodišča.

Maribor je vse do leta 1898 spadal k okrožnemu sodišču v Celju. Vendar je leta 1897 z ukazoma pravosodnega ministrstva na Dunaju dobil svoje okrožno sodišče, torej tudi nalogo, da vzpostavi register firm, trgovskih podjetij in zadržug. Prav tu opozarja avtorica na posebnost obravnavanega gradiva: zaradi ustanavljanja novih okrožnih sodišč je bilo namreč več prepisov registrov. Ob ustanovitvi okrožnega sodišča v Mariboru in nastavitvi tamkajšnjega sodnega registra sta na podlagi starega sodnega registra okrožnega sodišča v Celju tako nastala nova, register za Okrožno sodišče Celje in register za Okrožno sodišče Maribor (v Celju niso nadaljevali z starim registrom, temveč so nastavili novega). Podobno se je zgodilo leta 1938, ko je bilo ustanovljeno okrožno sodišče v Murski Soboti. Takih selitev je bilo še več, predvsem po vojni, ko so se spremembe v sodni upravi vrstile druga za drugo. Nastajali so novi registri, poleg tega je potovala na sodišče vsa preostala dokumentacija, to je zbirka listin sodnega registra. Pomembnost gradiva nam pokaže tudi dejstvo, da ga vojni nista bistveno prizadeli, izvzeti pa ne moremo tudi povojnega obdobja. Avtorica nas opozarja, da kar zadeva registre, gradiva ne moremo razdeliti po ustvarjalcih, ampak je potrebno pustiti sodne spise v celoti. Tako je naveden primer ene najstarejših slovenskih štajerskih zadržug – Okrajne posojilnice v Ljutomeru. Najprej je bila vpisana v register v okrožnega sodišča v Celju, po ustanovitvi okrožnega sodišča v Mariboru v njegov register, po ustanovitvi okrožnega sodišča v Murski Soboti v njegov register, vojna je prinesla spet svoje, po vojni pa je bila zadržuga ponovno vpisana v register okrožnega sodišča v Mariboru.

In katere podatke lahko najdemo v zadržnem registru? S tem, da je bila zadržuga vpisana v register pristojnega sodišča, je sprejela vse obveznosti pravne osebe. V zadržni register so vpisali ime zadruga, sedež, morebitne podružnice, datum vpisa, člane načelstev ali upravnih odborov in likvidatorje, če je zadržuga prešla v likvidacijo. Avtorica nas opozarja, da dobimo največ podatkov v rubriki pravna razmerja zadržuge; tam so zapisani datumi ustanovne skupščine in sprejetja pravil, časovna opredeljenost zadruga, namen, zaradi katerega je bila ustanovljena, dejavnost zadruga, vrsta jamstva, velikost opravnega deleža članov, določila o organih zadruga, pravice in dolžnosti članov, način objavljanja zadržnih obvestil. Prav tako najdemo v registru vse spremembe pravil, spremembe v vodstvenih organih. Spisovno gradivo posameznih zadržug je obsežno, predvsem pri nekaterih z dolgoletno tradicijo. Čeprav so bili kasnejši vpisi poenostavljeni, saj ni bilo potrebno pošiljati celotnih zapisnikov občnih zadržug, pa pomeni to za raziskovalce okrnitev gradiva. Iz vpisov je razvidno,

katere zadruga so bile najpogostejše. Po številu so vodile kreditne zadruga, nastajale pa so še nabavno-prodajne, konzumne, gospodarske, gradbene, elek-trarniške, viničarske ipd. V slovenskih deželah se je ohranila avstrijska zadružna zakonodaja še dolgo v novi državi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, to pa priča o dvojem: ali je bil avstrijski sistem tako dober, da se je obdržal tudi v novi državi ali pa priča o nesposobnosti nove države, da bi postavila novo trdno pravno podlago za svoje delovanje. Šele leta 1937 je izšel novi zakon o gospodarskih zadrugah kot posledica težavnega gospodarskega položaja državi. Zakon je bil tudi povod za nastavitev novega za-družnega registra. Poleg manjšega števila novih vpisov so začeli vpisovati že prej vpisane zadruga. Vpisi iz obdobja okupacije niso zajeti v ta inventar.

Bogato gradivo, ki je pomembno za preučevanje gospodarske in socialne zgodovine, nam zagotavlja verodostojne podatke o začetkih in trajanjih posameznih zadrug, njihovih članih ter o vložnem kapitalu. Avtorica nas sicer opozarja, da predstavljeno gradivo ne more v celoti nadomestiti izgubljenega gradiva gospodarskih organizacij, vendar pa je še vedno uporabno za ugotavljanje pravnih prednikov, pravnega nasledstva. Uporabnost in dostopnost sta osnovna pogoja za raziskovanja vseh vrst, to pa nam ta inventar v izobilju omogoča. Opremljen z indeksi zadrug ter krajev, predvsem pa s podrobno predstavitvijo posameznih vpisov omogoča bogato bero podatkov za vse vrste uporabnikov. Predvsem pa je pomembna avtoričina povezava med registri zaradi lažjega pretoka podatkov, saj bo težavno delo raziskovalcev v marsičem prihranjeno. Zato pospremimo inventar z dobro mislijo, da bo podlaga vrsti raziskovalnih del, ki bodo nastajala v prihodnjih letih.

Metka Bukošek

Slavenski zbornik, Zbral in uredil Janko Boštjančič. Izdalo kulturno društvo Slavina v spomin na 150. letnico zaobljube Slavenske fare ob rešitvi pred kugo, Slavina 2005, 440 strani

Pred nami je prva številka Slavenskega zbornika. Povod za njegov izid je 150. obletnica strašne kolere, ki je v letu 1855 pustošila na Pivškem. V hudi tiski so se krajanji zaobljubili, zase in za svoje potomce, praznovati god Marije Snežne vsakega 5. avgusta kot najslavesnejši praznik. V letu 2005 je Slavina hkrati praznovala 100. obletnico blagoslovitve vaške kape-lice in 150. obletnico ustanovitve pošte. Raznim slovesnostim ob teh obletnicah se je pridružil tudi izid omenjenega zbornika. Izdalo ga je kulturno društvo

Slavina, ki je s pomočjo občanov in drugih oseb zbralo veliko gradiva o zgodovini kraja in širše okoli-lice. S svojo dejavnostjo je društvo prav gotovo pri-pomoglo k ozaveščenju pivških občanov, okrepilo njihovo zavest in zanimanje za bogato kulturno ter naravno dediščino kraja.

Za izdajatelja, kulturno društvo, je bila izdaja knji-ge zahtevna naloga. Pri pripravi Slavenskega zbornika je sodelovalo veliko avtoric in avtorjev. Nekateri članki presegajo ljubiteljsko-domoznansko pisanje in so primerljivi s članki v strokovnih revijah. Zbornik je notranje dobro strukturiran in po vsebinski pestrosti ter kakovosti nedvomno zanimiva dopolnitev zgo-dovine pivškega območja, kot tak pa primerno berilo tudi za zahtevnejše bralce.

Prinaša prispevke o zgodovini kraja in širšega ob-močja, govori o pokrajini, rastlinstvu in živalstvu, utemeljuje pomembnost premične in nepremične kulturne dediščine ter ne pozabi pomembnih posameznikov. Sestavljajo ga raznovrstni prispevki s temami različnih področij. Predstavljajo dopolnilo domoznanski literaturi Pivške kotline in zanimiv mozaik pre-teklosti, prepletene s sedanostjo.

V reviji Arhivih bomo podali le krajši pregled člankov, ker je podobna recenzija objavljena v Kro-niki. Odločitvi za objavo recenzije tudi v Arhivih je botrovalo aktivno sodelovanje in spodbujanje k so-delovanju Jedrt Vodopivec, vodje konservatorskega in restavratorskega oddelka Arhiva Republike Slo-venije ter samo arhivsko gradivo, ki je bilo upo-rabljeno v nekaterih prispevkih.

Nekaj uvodnih člankov v zborniku je namenjenih oživiljenemu delu društva Slavina, ki je med svojim delovanjem doseglo izjemne uspehe. Uvodne besede so napisali župan občine Postojna Jernej Verbič, župan občine Pivka Robert Smrdel, župnik župnije Slavina Franc Likar in Janko Boštjančič. Zadnji med

